אוצר מדרשים — חלום מרדכי והוספות למגילת אסתר

חלום מרדכי והוספות למגילת אסתר

נעתק מלשון לאטינו אל להר"ק מאת ר' יעקב בן מכיר (בראש המאמר כתוב: "אמר המעתיק גירונימוס שמו הנה העתקתי זאת המגילה כפי אשר מצאתי אותה בעברית באמת ומת שכתוב אחר זה הם דברים מצאתי ביד היונים ככתבם וכלשונם"), והוא העתקה מפרקים מקוטעים פרק י' עד סוף ט"ז.

[יעלינעק, בית המדרש ח"ה]

פרק י':

א) בשנה הרביעית למלך תלמי וקלפטרה המלכה הביא דוריינוס (מתן בלשון יונית) הכהן למלך תלמי אגרת הפורים בלשון יון והעתיקו אותה בירושלם. ב) בשנה השנית לארתחששתא המלך הגדול בראשון לחדש ניסן חלום חלמתי אני מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני. ג) העומד בעיר שושן אחד משרי המלך הגדולים. ד) אשר הגלה מירושלם עם יכניה מלך יהודה, ה) וזה החלום: נראו בארץ קולות וברקים רעש ורעם בהלות ואימות, ו) ועם זה נראו שני גורי אריות מתעדתין זה לקראת זה למלחמה. ז) ולקול צעקתם נאספו עמים רבים להלחם נגד הישרים ועם קדושים, ח) ויהי להם היום הזה יום ענן וערפל בהלות ומצוקות, ט) ופחד גדול מיראת הצרות הגדולות המגיעות להם והיותם נמסרים למות, י') ויצעקו אל ה', וכצעקתם מעין אחד קטן גדל ויהי לנהר גדול ממים רבים מלא על כל גדותיו, י"א) ואור השמש זרח, השפלים התרוממו והגבוהים השפלו. י"ב) וכאשר ראה מרדכי זה החלום קם ממטתו וחשב ואמר מה רוצה לעשות ה', והשתומם לדעת מספר החלום ומה שברו.

פרק י"א:

ד) ויהי מקץ ימים ויאמר מרדכי על יד האל נעשו אלה הדברים. ה) וזוכר אני מהחלום אשר חלמתי המורה על זה ושאינו דבר בטל, ו) המעין היה לנהר גדול ממים רבים היא אסתר אשר לקחה המלך לאשה, ז) והשני אריות אני והמן, ח) ועמים רבים הנאספים הם אשר החזיקו עם הארץ להשכיח שם מהיהודים, ט) ועם הישרים הוא ישראל והאור והשמש אשר זרח היה האורה אשר זרח ליהודים כי ה' הושיעם מכל צרה ועשה אותות ומופתים לעיני העמים. י) וצוה שיהיו שני גורלות האחד מעם האל והאחד מכל הגוים, י"א) ויהיו נבדלים עד בוא יום הנועד מאת ה' על העמים, י"ב) וה' זכר עמו ורחם על נחלתו. י"ג) ולכן יהיו נשמרים אלו שני הימים יום ארבעה עשר ויום חמשה עשר בכל מיני ששון ושמחה, וכל העם להיות נאסף בחברה אחת לשמוח בם, וכן ימשך בכל שנה ובכל הדורות עם ישראל.

פרק י"ב: (רשום פה: "אמר המעתיק גם זת מצאתי בלשון יון במקום בימים ההם ומרדכי יושב וגו' קצף בגתן". הפרק מתחיל מפסוק ב' וחסר בו פסוק ד')

ב) וירא אותם מתלחשים והכיר עצתם וחשב שהם חושבים לשלוח יד במלך ויגד זה הענין אל המלך. ג) והמלך חקר את הדבר וראה וידע אותו מהודאת פיהם ויצו המלך לתלותם. ה) ונכתב בספר הזכרונות ולמרדכי צוה המלך לעמוד בבית מלכותו ויתן לו מתן רב על זה. ו) והמן האגגי היה נשא וגבוה לפני המלך וירע בעיניו מאד ויאמר בלבו להשטין למרדכי ולעמו בעבור אלו שני הסריסים אשר מרדכי היה סבת מיתתם.

פרק י"ג: (רשום ע"ז: "אמר המעתיק גם זה מצאתי במקום הכתב הראשון אשר שלח המן")

א) ארתחששתא המלך הגדול המולך מהודו ועד כוש לכל האחשדרפנים והפחות אשר בכל מדינות מלכותו שלום: ב) מאשר שרתי על עמים רבים ושעבדתי העולם כלו תחת ידי וכלם סרים אל משמעתי לא להתנהג עמהם עם כחי ועוצם ידי אך שיעמדו בשלום תחתי ולנהלם בהשקט ובטח, ובעבור אשר העמים יתנהגו הנהגה טובה ועצת שלום תהיה ביניהם אשר היא תאותם להם יותר מכל חייהם ויבלו ימיהם בטוב, ג) הייתי חושב בזה ושואל עצה ליועצי לעשות להם חקים טובים וסדרים נאותים להתנהג ולהתעסק בהם, היה שם אחד מעולה מכלם בחכמתו ואמונתו משנה למלך ושמו המן. ד) הראה לנו עם מפוזר ונבדל בנימוסים משונים הולכים ארחות עקלקלות, וחקים נגד חקי כל הגוים, מבזים המלכים מחללים דת המוסכמת, כבוד כל הגוים, בעבור דתם ההפכית אשר להם, ה) וכאשר הגיע זה הדבר אלינו וידענו שלא נראה עם מורד כזה מתנהג בדעות שונות מכל העמים אשר מבטלים שלום והסכמה מהאקלימים המשועבדים לנו, ו) כפי אשר הראה לנו המן אשר הוא פטרון ומשנה למלך ושמנו אותו לאב, גזרנו כי העם אשר הראה לנו עם נשיהם ובניהם ישמדו ויגזרו מארץ החיים ולא יחמול אדם עליהם, ביום שלשה עשר לחדש אדר מהשנה הזאת (יוסיפוס ותרגום יוני גורסים בטעות יום י"ד ואחריהם טעה הירונימוס והמעתיק ללה"ק תקן), ז) בעבור כי הנבלים כלם ירדו ביום אחד שאולה וישובו בממשלתנו החיים והשלום אשר מנעו ממנה. —נכתב ונחתם בחדש ניסן שנת שתים עשרה למלך ארתחששתא בשושן הבירה. ח) (רשום פה: "אמר המעתיק גם זה מצאתי במקום ויעש ככל אשר צותה עליו אסתר".) ויחל מרדכי את פני ה' אלהיו וזכר את מעשיו, ט) וכך אמר בתפלתו: המלך הגדול האדון העוז והיכולת, אשר הכל מונח תחת ממשלתך ואין מי ימחה בידך ויחלקו על רצונך אם אתה אמרת להושיע את ישראל מיד צריהם. י) אתה עשית את השמים ואת הארץ וכל מה שעומד תחת חוג השמים. י"א) אתה אדון הכל ואין חולק על אלהותך. י"ב) אתה תשכיל כל הדברים וידעת כי לא מגאה וגאון וקנאת הכבוד מנעתי את עצמי מלהשתחוות להמן הגאה מאד, י"ג) כי ברצוני אני מוכן לנשק כפות רגליו להרחיק נזק מכל ישראל. י"ד) אכן יעצוני לבי וכליותי לבל אתן כבוד לשום אדם ולא אתפלל לאחר בלתי לאל. ט"ו) ואתה השם אלהים מלך גדול על כל הגוים אלהי אברהם יצחק ויעקב עבדיך, רחם על עמך כי רצו אויבינו להשמידנו ולאבד נחלתך. ט"ז) אנא ה' אל תבזה גורלך ולא תשקץ נחלתך אשר פדית ממצרים. י"ז) העתר והדרש לנו ומחול לעונינו ותהפוך לנו היגון לשמחה ובהיותנו חיים נודה לשמך ולא תסגור פיות המהללים אותך. י"ח) וכל ישראל כאחד בלב שלם קוראים אליך וצועקים אליך כי הם רואים המות והאבדון אשר מגיעים להם.

פרק י"ד:

א) ואסתר המלכה שבה לאל בכל לבה, יראה וזוחלת מאימת המות אשר נפלה עליה (כ"י קדמון מהוואולגאטא (הירונימוס) גורס התפלה הזאת באופן אחר קרוב יותר לגירסת היוסיפון, ובאסתר רבה סוף פ"ח מצינו הנוסחא הזאת: בעת ההיא היתה אסתר נפחדת מאד מפני הרעה אשר צמחה בישראל ותפשוט בגדי מלכותה ואת תפארתה ותלביש שק ותפרע שער ראשה ותמלא אותו עפר ואפר ותענה נפשה בצום ותפול על פניה לפני ה', ותתפלל ותאמר: ה' אלהי ישראל

אשר משלת מימי קדם ובראת את העולם עזור נא אמתך אשר נשארתי יתומה בלי אב ואם, ומשולה לעניה שואלת מבית לבית, כן אנכי שואלת רחמיך מחלון לחלון בבית אחשורוש, ועתה ה' הצליחה נא לאמתך העניה הזאת והצילה את צאן מרעיתך מן האויבים האלו אשר קמו עלינו, כי אין לך מעצור להושיע ברב או במעט, ואתה אבי יתומים עמוד נא לימין היתומה הזאת אשר בחסדך בטחה, ותנה אותי לרחמים לפני האיש הזה (אחשורוש) כי יראתיו, והשפילהו לפני כי אתה משפיל גאים. ע"כ) . ב') ותפשוט בגדי המלכות מעליה ותקח בגדי האבל הראוים למספד ובמקום הבשמים והמור הניחה העפר והאפר על ראשה. ג') ותתפלל לה' ותאמר אתה אדוני מלכי ואני אמתך עזרני והושיעני כי אין לי עוזר זולתך. ד') כי אימות מות נפלו עלי. ה') והנה שמעתי מאבי כי הצלת את ישראל מכל הגוים והושעת אותם מיד עריצים אשר היו לפנים מפני אשר תחזיק להם נחלת עולמים ותעוז להם כאשר דברת בפיך ובידך מלאת. ו') ועתה חטאנו לך ועוינו לפניך ולכן מסרת אותנו ביד אויבינו. ז') אנא ה' אלהי ישראל ישר אתה וישרים משפטיך. ח') ועתה לא די להם להעבידנו בפרך ולהכריחנו להטות שכמנו לסבול עולם אך נותנים כח ידיהם לאלהיהם. ט') ורצו להחליף שמך ולהאביד יעודך ונחלתך ולסגור פיות המהללים אותך, ולכבות מאור מקדשך ומזבחך. י') בעבור אשר הגוים יפצחו את פיהם ויודו לחזק ממשלת האלילים ויספרו בכל עת תהלות מלך בשר ודם. י"א) אל תתן עזרת תפארתך לאשר הם לאין, ובעבור שלא ישמחו לאידנו תהפך עצתם ויפלו ממועצותיהם, תשמיד האויב המתנפל עלינו ומתנכל אלינו. י"ב) אנא השם, זכרנו ופקדנו וראה בעת צרתנו, אנא מלכי ואלהי אדון כל יכולת ועצמה, תן לי מבטח ועצמה. י"ג) ותשים בפי מענה רך ישיב חמת הארי בבואי לפניו ותהפוך לבו לשנוא את אויבינו בעבור אשר יאבד המסית. י"ד) ואנחנו ננצל בידך, עזרני ה' כי אין לי עוזר וסומך זולתך ה', אשר ממך לא יפלא כל דבר. ט"ו) אשר הכרת וידעת כי שנאתי כבוד הזדים, קללתי משכב הערלים וכל איש נכרי. ט"ז) אתה ידעת עניי ומרודי כי אנכי תעביתי חותם הגיאה, והכבוד אשר על ראשי אקלל ואמאס אותו כטומאת הנדה, לא אשאנו על ראשי בימי שתיקתי. י"ז) לא אכלתי בסעודת המן, לא חפצתי להתגאל בלחם חמודות המלך, ולא שתיתי יין נסכם. י"ח) ולא שמחה שפחתך מאז באתי הנה עד היום הזה לבד בך אלהי אברהם. י"ט) החזק על כלם ענה לקולי, אין לי תקוה זולתך, הוציאני מיד הזדים ומהיגון הגדול אשר לי תוציאני לשלום.

פרק ט"ו: (רשום פה: "אמר המעתיק גם זה מצאתי בלשון יון במקום לבא על המלך להתחנן לו ולבקש מלפניו על עמה, וכך אמר") ב') זכרי עניך ושפלותך ואיך היית ואיך טפחתיך ורביתיך כי המן השר הגדול משנה למלך הסגירנו למות, ג') לכן בתי בואי אל המלך ודברי אליו בעבורנו. ד') ביום השלישי הסירה אסתר בגדי האבל ותלבש בגדי הוד והדר ותזרח אורה ואור בגדי מלכותה. ה') ובקומה קראה לאדון הכל רועה ישראל להושיע אותה, ולקחה עמה שתי נערות, ו') היתה נסמכת על אחת כי לא יכלה להציג כף רגלה על הארץ מרוב ענוייה, ז') והנערה האחרת הולכת אחריה. ח') והיא נושאת חן בעיני כל רואיה ולבה דופק מיגון הפחד. ט') ובבואה פתח אחר פתח עד היכלו ותעמוד לפני המלך, והמלך עומד על כסא מלכותו עם לבוש מלכות מזהב ואבן יקרה, פניו נוראים. י') וכאשר נשא עיניו באימת לבו נפלה המלכה ונהפכו פניה לירקון ותנח ראשה על כתף הנערה ההולכת עמה. י"א) ויהפוך ה' לב המלך לענות צדק ובוריזות וביראה קם מכסאו והחזיק בזרועה עד אשר השיב נפשה וידבר על לבה, ויאמר לה: י"ב) מה לך אסתר המלכה אל תפחדי, י"ג) אל תמותי כי זאת הדת לא נתנה בעבורך רק בעבור הזרים, י"ד) התחזקי והכנסי והגיעי במלכות. ט"ו) וישא שרביט הזהב ויניחהו על לבה וישק לה ויאמר לה למה לא תדברי עמי ואנכי טוב לך. ט"ז) ותען אליו ותאמר הנה ראיתיך כמלאך אלהים ונפלו פני מפני דמות אימת כבודך, י"ז) כי נפלאת מאד ונוראים פניך ומלאים חן וחסד ורחמים. י"ח) ובעודה מדברת נפלה פעם אחרת וכמעט שלא פרחה רוחה. י"ט) ויבהל המלך, וסריסיו כלם מחזיקים אותה, ויאמר לה המלך מה לך אסתר המלכה ומה בקשתך עד חצי המלכות ותעש.

פרק ט"ז:

("אמר המעתיק גם זה מצאתי בלשון יון. פתשגן הכתב אשר שלח המלך על יד מרדכי להיות היהודים עתידים להנקם מאויביהם") א') ארתחששתא המלך הגדול המולך מהודו ועד כוש, אל כל האחשדרפנים והפחות אשר תחת ממשלתו, שלום! ב') מאשר אנשים רבים התנהגו הנהגה רעה מהחסד וכבוד המלכים הנתן להם. ג') ולא לבד החזיקו לשום אנשי המלכות מרמס לרגליהם אך מאשר לא יוכלו לסבול הכבוד הנתן להם יתנכלו לאדון אשר מאתו הממשלה באה אליהם. ד') ולא לבד שלא יחזיקו טובה לאשר טובה בידו והיותם מחללים גם כן יושר האנשים, אך כי יחשבו אשר כח בהם מיעודי השם הרואה הכל. ה') ויפילו הוללות בלבבם, עד כי לשומרים אמונת דתם והחוק אשר הפקד להם ועושים כל דבר בדרך אשר ראוי להודות להם יחזיקו [השונאים] להפך בחבל כוב. ו') ובעודם מסיתים אזנים השומעות הפשוטות מהמלכים בתרמית חושבים בזולתם את אשר בהם. ז') וזה דבר מפורסם בספורים ראשונים ישנים ונראה בכל יום באיזה דרך יפסק הנהגת המלך בעבור עצות רעות. ח') ואם כן ראוי אלינו להביט בשלום כל המדינות. ט') ולא תחשבו אם אנחנו מצוים דברים הפכיים שיבאו מקלות דעתנו אך שתדינוני לזכות בעשות הצווים כפי צורך העת והזמן. י') ולמען תשכילו את אשר אנחנו עושים ואומרים יודע לכם כי המן העמלקי היה מלב מקדניא וממשפחתם ונכרי ממשפחת הפרסיים טימא וניוול הרחמים אשר לנו בעבור אכזריותו. י"א) ואנחנו החזקנו בו עם היותו נכרי אלינו וגדלנו אותו ונשאנו אותו על כל השרים ועל כל הפרתמים והמשכנו האדנות אליו עד אשר נקרא אבינו והשתחוו לו כמשנה למלך. י"ב) והנה הוא קם בהפלגת הגאות לגרשנו מן המלכות ולגזור אותנו מארץ חיים. י"ג) כי חשב להמית מרדכי היהודי שבאמונתו ובטובו אנו עומדים ומפיו אנו חיים, ואסתר ריעת המלך עם כל עמה בעלילות חדשות אשר לא נשמעו מעולם. י"ד) במחשבתו אשר חשב ובנפלאות אשר יזם כי באבדם יוותר המלך לבדו ויתנכל עליו להמיתו ומלכות הפרסיים [תסוב] לאנשי מקדון. ט"ו) ואין אנחנו מוצאים ביהודים הנידונים למות על ידי הרוצח האכזרי שום עילה להשחיתם אך שנראה אותם מחזיקים בדת יושר. ט"ז) ובני עליון ואלהים חיים ומלך המלכים אשר מחסדו וטובו נתן המלכות לאבינו ולנו וישמור אותה לנו ולעמנו עד היום הזה. י"ז) ובעבור הכתבים אשר שלח בשמנו שתחשבו לאין. י"ח) בעבור מחשבתו הרעה הנה הוא תלוי על העץ אל עיר שושן ולא תחזיקו טובה לנו רק למלך עליון אשר השיב גמולו בראשו. י"ט) זאת הצוואה אשר אנחנו שולחים עתה תנתן בבל המדינות שיעזבו היהודים להחזיק בדת הראויה להם. כ') וכל האנשים אשר הכינו את עצמם להרע להם יוכלו היהודים להנקם מאויביהם ולכלותם ולהמיתם ביום שלשה עשר לחדש אדר. כ"א) זה היום יום בכי ומספד יהפך מיגון לשמחה. כ"ב) לכן זה היום תשימו במועדיכם, ושמנו אותו לעשותו יום משתה ושמחה, לבעבור אשר יהי נכרים לפני עובדי פרסיים אשר יש להם שכר טוב באמונתם ואשר יתנכלו להם יאבדו ברשעתם. כ"ג) כל מדינה שלא תרצה לקבל המועד הזה תאבד ותדלק באש ובחרב, ולא האנשים והנשים לבד אלא אף מקניהם וקנינם וכל בהמתם, בדרך שיהיו לאות ולמופת, והמקיימים אותו יתעננו על רוב החיים והשלום.

נכתב ונחתם בשלשה ועשרים יום לירח סיון שנת שתים עשרה למלך ארתחששתא בעיר שושן הבירה. (רשום בסוף: "הנה העתקתי זה מלשון הגוים, ואולי כן היה ואבד ממנו כס' עדי וס' ברוך. אני הכותב יעקב ב"ר מכיר").

תם